

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie, Poland
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie, Poland
Інститут проблем виховання НАПН України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Рівненський державний гуманітарний університет
Ужгородський національний університет

Молодь і освіта в умовах викликів XXI століття

Українсько-польський збірник матеріалів
Міжнародного круглого столу

Івано-Франківськ – Кросно – Хелм
27 травня 2024 р.

УДК 37-053.6“20” (082)

Рекомендовано до друку Вченою радою Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 14 від 24 червня 2024 р.

Молодь і освіта в умовах викликів XXI століття: українсько-польський збірник матеріалів Міжнародного круглого столу, м. Івано-Франківськ, 27 травня 2024 р. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2024. 122 с.

Матеріали Міжнародного круглого столу розкривають регіональні аспекти української освіти в період війни в Україні; актуальні проблеми модернізації початкової освіти; сучасні підходи до надання психологічної підтримки особистості; проблему соціально-педагогічної опіки і профілактики в Україні та зарубіжжі.

Адресується науковцям, педагогам-практикам, керівникам, методистам закладів вищої, фахової передвищої, професійної та загальної середньої освіти, працівникам інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Матеріали, включені до збірника, подано у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за їх якість.

УДК 37-053.6“20” (082)

© Автори матеріалів круглого столу, 2024
© Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2024

ЗМІСТ

Cieślik Agata, Bejger Halina DZIECKO W UJĘCIU PEDAGOGIKI MARII MONTESSORI	6
Dobrzyńska Klaudia, Bejger Halina ZABAWA KLUCZOWYM ELEMENTEM ROZWOJU DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM	9
Emerla Dorota, Bejger Halina POZYTYWNA DYSCYPLINA JAKO METODA WYCHOWAWCZA WEDŁUG KONCEPCJI JANE NELSEN	13
Józwiak Patrycja, Bejger Halina ROLA NAUCZYCIELA W ROZWOJU TWÓRCZEGO MYŚLENIA DZIECI	21
Kalisz Dorota, Bejger Halina ROZWÓJ INTEGRALNOŚCI DZIECKA WEDŁUG KONCEPCJI JESPERA JUULA	27
Uhruska Aleksandra, Bejger Halina ZNACZENIE SZTUKI W PROCESIE RESOCJALIZACJISÓB OSADZONYCH W ZAKŁADZIE KARNYM	31
Берладин Ольга ДО ПИТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	36
Вітюк Артем СУТНІСТЬ І ЗМІСТ АНДРАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	40
Водзінська Любов, Оліяр Марія ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	44
Гальчук Надія, Наконечна Лариса ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	49

Данилюк Оксана ГУМАННО-ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	54
Данів Марія, Русин Галина ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ У ВИХОВАННІ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	59
Задорожна Діана, Оліяр Марія ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	64
Жовнірчик Людмила СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА РУБЕЖЕМ	68
Калин Олеся ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ УМІНЬ І НАВИЧОК СКЛАДАТИ ТВОРИ-ОПИСИ	72
Каптур Галина ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА З ПРАКТИКУМОМ»	77
Клепар Марія, Чінчой Олександр ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС	81
Ковальчук Софія, Русин Галина РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ЗАСОБАМИ STEM-ТЕХНОЛОГІЇ	84
Легоняк Вероніка, Наконечна Лариса ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КАЗОК	87
Литвиненко Ірина, Качмар Олександра ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ІВЕНТІВ НА ПРИКАРПАТТІ: ВІДРОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСУ ДО ПОЕТИЧНИХ ПЕРСОНАЛІЙ РЕГІОНУ	90

Мазур Ірина, Русин Галина МОРАЛЬНІ ПЕРЕКОНАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	94
Марусинець Маріанна ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ ІРЛАНДІЇ	100
Матвєєва Наталія ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У ЗВО В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	103
Наконечна Лариса РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	106
Оліяр Марія ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	109
Русин Галина РОЛЬ ВИХОВАННЯ У РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ В ЗВО	112
Ткач Соломія, Наконечна Лариса ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ	116
Тріфоненко Тетяна, Наконечна Лариса ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	118

3. Копелюк С. В., Луцан Н. І. Мовленнєвий розвиток учнів початкової школи в умовах полікультурного середовища. ScienceRise. 2015. № 6(1). С. 71-75.

4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

Каптур Галина,
кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра теорії і методики початкової освіти,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
(м. Луцьк, Україна)

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА З ПРАКТИКУМОМ»

В умовах сьогодення одним із провідних напрямів розвитку мовної особистості майбутніх учителів початкових класів є надання пріоритету такій організації освітнього процесу, яка забезпечує органічну єдність змісту навчання української мови, сучасних форм, новітніх технологій і засобів оцінювання якості знань, уможлиблює суттєву індивідуалізацію і диференціацію змісту навчання, орієнтує на узагальнення, систематизацію й поглиблення знань української мови, формує вміння самостійно здобувати знання й використовувати їх у практичній діяльності.

Обов'язковий освітній компонент «Сучасна українська літературна мова з практикумом» є складовою професійної підготовки фахівців початкової школи першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, є базовою для вивчення мовознавчих дисциплін. Це важливо тому, що у процесі навчання формуємо таку програмну компетентність (фахову): здатність вільно володіти українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової і міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах [4, с. 294].

Мова має певні рівні, найвищим з яких є синтаксис. Синтаксичний ярус мови є завершальним об'єктом вивчення освітнього компонента «Сучасна українська літературна мова з практикумом». Важливість освітнього компонента «Сучасна українська мова з практикумом» (розділ «Синтаксис») у фаховій підготовці здобувачів вищої освіти зумовлена тим, що синтаксис

відіграє провідну роль в організації всієї мовної системи. В характері сполучуваності слів яскраво виявляється національна специфіка мови, а вміння конструювати текст засвідчує загальну культуру логічного мислення людини й забезпечує високу культуру її писемного та усного спілкування. Як важлива частина обов'язкової програми цей курс дає здобувачеві вищої освіти знання синтаксичної системи сучасної української літературної мови, поглиблює розуміння морфології української мови; готує до вивчення лінгвістики тексту; вчить аналізувати явища, процеси і закономірності розвитку синтаксичного рівня сучасної української мови, усвідомлювати їхню суть. Завдання освітнього компонента «Сучасна українська мова з практикумом (розділ «Синтаксис»)» – показати особливі риси української мови на синтаксичному рівні, розкрити властивості всіх синтаксичних одиниць, різноманітність їх вираження. Освітній компонент також передбачає вивчення пунктуації, яка базується на теорії синтаксичного ладу мови [3].

Наявність знання мови, зокрема синтаксису, дозволить сформувати у майбутніх учителів початкової школи комунікативну компетентність, складниками якої є мовна, мовленнєва і прагматична компетенції. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» термін мовна компетенція визначено як знання норм і правил сучасної української літературної мови, уміле їх використання у процесі мовлення, система вироблених і засвоєних у процесі мовленнєвої діяльності мовознавчих правил, достатніх для сприйняття й вербального відтворення явищ об'єктивної дійсності [1, с.445].

Одним із перших дав визначення «мовної компетентності» Н. Хомський. Він протиставив його за змістом терміну «використання мови» [5]. За його підходом, мовна компетенція – це «ідеальне знання мовця-слухача про свою мову». Тобто, необхідно спочатку зрозуміти, що таке мова, для яких цілей вона використовується, в потім з'ясувати що таке мовна компетенція. За визначенням Н. Хомського, мовна компетентність – це «знання мови, як абстрактної системи, що лежить в основі поведінки, система, що складена з правил, які взаємодіють з метою завдання форми та внутрішнього значення потенційно нескінченної кількості пропозицій» [5, с. 89]. За його підходом основним критерієм володіння мовою є можливість утворювати нескінченну кількість речень-висловів із визначених мовних елементів. Тобто мовна компетентність – це знання не мови, а її правил та співвідношень.

Мовну компетентність учені-педагоги й мовознавці (О. Горошкіна, А.Нікітіна, Л. Заболоцька, І. Соколова та ін.) визначають як сукупність лінгвістичних знань, розуміння правил аналізу і синтезу мовних одиниць, які забезпечують можливість будувати й аналізувати синтаксичні одиниці, використовувати мовну систему з метою комунікації. У широкому сенсі – це

рівень обізнаності певного суб'єкта чи групи суб'єктів зі знаковою системою мови або мов. Відтак, мовна компетентність притаманна освіченій, культурній людині, розвиненій особистості [2, с.28].

Формування мовної компетентності в процесі вивчення синтаксису забезпечує на основі наявних і здобутих знань як конструювання граматично правильно форм і синтаксичних конструкцій, так і розуміння смислових відрізків мови. Знання граматичних правил, уміння правильно вживати їх (тобто володіння граматичною компетенцією) є одним із найголовніших умінь кожного здобувача вищої освіти.

На першому етапі навчання перевагу надаємо виробленню в здобувачів вищої освіти таких умінь і навичок: визначати типи синтаксичних одиниць; розрізняти речення різних видів (прості, прості ускладнені, складні); грамотно будувати й використовувати в мовленні словосполучення й речення різних видів; обґрунтовувати вживання розділових знаків за допомогою вивчених правил у різних видах речень; застосовувати на практиці пунктуаційні правила; відшукувати й виправляти помилки на вивчені пунктуаційні правила тощо.

На другому етапі навчання перевагу надаємо удосконаленню умінь: виконувати мисленнєві дії – аналіз, порівняння, узагальнення, конкретизацію, синтез, експериментування; формулювати висновки за аналогією; моделювати, робити припущення й добирати переконливі аргументи на підтвердження висловлених тез; критично оцінювати сприйняту інформацію, а також спростовувати хибні твердження; формувати парадоксальне й дивергентне типи мислення, зокрема вміння різноаспектно аналізувати проблему в усіх можливих її проявах, бачити одразу кілька шляхів розв'язання поставленої проблеми або сприймати проблему шляхом вирішення її тощо.

Наводимо зразок різнорівневого завдання:

1. Визначте тип наведених речень. Вилучіть із їхнього складу сполучник ЩО. Прослідкуйте, як змінилась їх структура.

1. Втім, здається, що над дідовою хатою завжди були літо або зима, а в хаті тепло і спокій... (Л. Голота). 2. Можливо, що підемо обхідним варіантом (Іван Ле). 3. Звісно, що за цією показною чемністю ховалося таке собі боярське поплескування по плечу і хвилинка «прихоть» покровителя (С. Процюк).

На третьому етапі навчання перевагу надаємо розвитку мовлення, а також вправам і завданням, спрямованим на вдосконалення вмінь здобувачів вищої освіти дотримуватися вимог правильного пунктуаційного оформлення речень, висловлень, текстів; визначати стилістичну доцільність кожної синтаксичної структури в текстах різних стилів; будувати складні синтаксичні конструкції відповідно до комунікативного завдання, стилю, типу й жанру мовлення;

виховування в здобувачів вищої освіти потреби оволодіти стилістично-синтаксичними нормами української мови.

Залежно від етапів вивчення теоретичного матеріалу та практичного його застосування майбутніми фахівцями початкової школи, найбільш оптимальними варто визнати такі творчі завдання, які, на нашу думку, дозволили би здобувачам вищої освіти найбільш повно виявляти їхню здатність до лінгвістичного мислення та демонструвати свідомий рівень власної мовної компетентності.

Наприклад, у процесі роботи над темою «Складне речення з різними видами зв'язку» здобувачам освіти можна запропонувати виконати таке завдання:

1. *Самостійно доберіть уривок із творів волинської письменниці Надії Гуменюк.*

2. *Виразно прочитайте його.*

3. *Поясніть значення невідомих слів.*

4. *Визначте тему й основну думку тексту.*

5. *Поясніть уживання розділових знаків.*

6. *Випишіть складні речення з різними видами зв'язку.*

7. *Підкресліть у них головні члени речення, визначте їхнє морфологічне вираження.*

8. *Поміркуйте над стильовою належністю поданого тексту.*

9. *За якими ознаками її можна визначити?*

10. *Визначте, які синтаксичні конструкції переважають у дібраному тексті. Чи характеризують вони індивідуальний стиль автора.*

Отже, формування мовної компетентності у здобувачів вищої освіти в процесі вивчення освітнього компонента «Сучасна українська мова з практикумом» (розділ «Синтаксис») передбачає знання базових мовознавчих понять, правил, за якими породжуються правильні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВГФ: «Перун», 2001. 1440 с.

2. Горошкіна О. М., Нікітіна А. В. Культура мовлення вчителя-словесника. Луганськ : СПД Резніков В. С., 2007. 112 с.

3. Каптур Г., Чабан Н. Лінгводидактичні засади формування мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів у процесі навчання синтаксису складного речення. «Acta paedagogika volynienses»: науковий журнал. Видавничий дім «Гельветика», 2021. №2. С. 61-67.

4. Левченко Т., Чубань Т., Шинкар Т. Знання про речення у системі формування фахових компетентностей у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Аутуальні питання гуманітарних наук. Вип. 71, том 2. 2024. С. 292-296.

5. Хомський Н. Роздуми про мову. Передмова до українського видання Ф. Бацевич. Львів : Коло, 2000. 352 с.

Клепар Марія,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти,

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Чінчой Олександр,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
природничих наук і методик їхнього навчання,

Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка
(м. Кропивницький, Україна)

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Внаслідок агресійного нападу РФ на Україну люди, які постраждали від окупації та руйнування, а також біженці, тобто глибоко травмовані особистості, що й досі проживають травматичний момент свого життя, потребують роботи психолога з їхніми родинами, їх адаптації до роботи в сучасних реаліях війни. Тому забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу є нагальною потребою сьогодення.

В Україні діє психологічна служба системи освіти, яка має такі завдання: надання психологічної підтримки, допомоги учасникам освітнього процесу; збереження психологічного здоров'я; формування моделі бажаної поведінки тощо. Звісно, що у процесі такої допомоги виникають певні проблеми, виявляються недоліки, які можуть навіть унеможливити її надання.

Метою статті є з'ясування проблем, що виникають при наданні психологічної підтримки учасникам освітнього процесу, та окреслення можливих шляхів їх розв'язання.

Одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога й емоційна підтримка учасників освітнього процесу. Відповідно до ч.